Beschrijvinghe
van de
Strenghe Belegeringhe/ ende won-
derbaerlijcke Ontsettinghe der Stadt

LEYDEN.

De vvelcke

In den Jare duysent vijf hondert vier en tseventich/ in de Maendt van Mey, van BALDEO, om de Religie/ ende haer Vaderlants Vryhepts wille/ Belegert wert;

Ende hoe de selve door den

Doorluchtighen Prince van Orangjen, op den derden October daer aen/ wordt verlost.

Met de meeste, ende seeckerste omstandigheden, die soo binnen als buyten de Stadt (ten tijde der Belegeringe) zijn voor-gevallen.

Beschreven door een Liefhebber/ die alles by-gewoont heeft/ in den Jare 1574.

TOT LEYDEN,
Ghedruckt by Willem Christiaens vander Boxe. Door Iacob Roels, Boeck-verkooper / woonende by den Leydtschen Burgh.
Naer de oude Coppe 1574 ghedruckt. ANNO 1646.

BESCHRIIVINGE
van de
Strenghe Belegeringhe / ende wonderbaerlijcke verlossinghe der Stadt
LEYDEN.

DE Stadt LEYDEN, is in den Jare onses Heeren vijfthien hondert ende dry-en-tseventich deerstmael beleghert van het laetste Octobris / tot op den een-en-twintichste Martij anno 1574. Ende wert van haer belegheringe verlost door mijn Heer Graef Lodowijck van Nassouwen komste / recht voor dees tijt in de Nederlanden: soo dat op desen tijdt by nae geheel Hollandt van alle krijgs-volck gevrijdt wert: Want de Doorluchtighe Prince van Orangjen (als het hooft der Evangelischen) bracht zijn Legher in Bommeler-Weert tot Govick, daer de Milaensche Commandeur met sijn Legher niet wijdt van daer lach.

De meeste oorsaecke / waer door de Prince sijn Leger hier brocht / was / om dat mijn Heer Graef Lodowijck van Nassouwen aen sijn V. G. van by Maestricht gheschreven hadde / dat hy van meyninge was sijn Legher des anderen daeghs daer op te breken / ende sich met sijn Heyrkracht laten vinden tusschen Rhijn ende Mase, tot Herwerden, om aldaer / ofte daer ontrent / de Reviere te passeeren / ende hem op sulcker wijse by zijnen Broeder te voegen: begeerde daerom dat hem de Prince met Volck / Schepen / Schuyten en Ponten soude te gemoet komen.

Hoe wel nu sijn V. G. dit vernemende/ niet wel te vreden en was/ overmits door de kortheyt des tijts onmogelijck was de voorsz. Oorlochs ghereetschap op de Revière te beschicken/ heeft nochtans zijn Legher (ghelijck ghesept is) hier ghebrocht/ ende sprack (seer verde siende op desen tijt) tot sommighe dese woorden: Hoe wel mijnes Broeders komste my lief ende aenghenaem is, nochtans mocht ick wel lijden dat hy met sijn Legher hondert mijlen van hier waer: Want sijn V. G. vermerckte dat den selfden tocht seer perijculeus was/ ende tegen reden van krijghs verstant aengericht/ ghelijck oock het eynde wtgewesen heeft. Doch altijt (ghelijck ghesept is) hadden die van Leyden dit voordeel.

De voorsz Commandeur, die sich na den slach op de Moker Heyde stille scheen te houden/ ende heeft met sijnen Brusselschen Raedt niet ledich gheweest: dan heeft drie nieuwe aenslagen voorgenomen. Den eersten/ om Noordt-Hollandt in sijn ghewelt te brenghen: Den tweeden/ om de Mase in te krijghen: Ende den derden/ om de Stadt van Leyden weder te beleghreren/ de welcke hy wiste/ door de uytghewerckene Papisten/ende oock door de stilswijgende goetgunstige/ die noch in de Stadt waren/ dat het van krijchs volck/ en koren/ onversien was.

Op wat wijse nu den eersten aenslach den voorsz. Commandeur in Noordt-Hollandt geluckt is/ met het groot verlies van over de twee duysent mans ('t welck doch een kleyne saecke by hun is/ aenghesien de ghenoemde Papisten volck-spillinghe soo weynich achten als de Turcken) is eenen yeghelijcken ghenoech bekent/ ende onnodich te verhalen. Hoe sijn Antwerpsche Schepen/ die de Mase souden in-nemen/ voor Lillo ghevaren zijn/ hebben de verdronckene dooden/ ende aenghebrochte Schepen in Zeelant/ ghenoech gheopenbaert: rest nu sijnen derden aenslach/ namentlijck/ de Beleghering e van LEYDEN.

VOor dese Stadt/ is sijn Heyrkracht door Baldeo gheleydet/ Anno duysent vijf hondert vier en tseventich, op den ses entwintichsten Mey, des morghens ontrent ten twee uyren/ ghekomen. Sijn eerste aenkomste was van Amsterdam over 't Haerlemmer-Meyr, met seeckere Karveels/ ende andere Schepen ende Schuyten met volck/ ende Amonitie van Oorloge/ en victualie/ (de welcke ick tot Leyderdorp aen de Brugghe haer Zeylen sach strijcken).

Een uyre voor den dagheraet/ was een van der Stadts Capiteynen/ met name Mr. Andries, met ontrent dertich Soldaten uyt der Stadt getrocken/ van den welcken/ ghelijck oock voor de Stadt om de Beesten/ wel eenige schermutselingen vielen/ doch niet waerdich te beschrijven; dan doch soo vele/ dat de Spangiaerts den Capiteyn Mr. Andries kreghen met 3 à 4 doode Soldaten/ die sy daer na doot voor de Stadt brochten. Die vander Stadt hebben hem in-gehaelt/ ende

ende

ende eerlijck begraven/ ende eenen ghevanghen Spangjaert doodt op de selfde plaetse ghelept.

— Terwijlen nu de aengekomenen tot Leyderdorp op haer oude plaetsen begonsten te Schanssen/ zijn op de selfde upre twee van haer Vaendelen door de Weppoort na Soeterwoude getrocken/ so Spangjaerden / als andere / dat het de Burgheren van de Vesten konden sien ; waer van het een tot Soeterwoude bleef / ende het ander heeft weder de Schansse op den Leytsen Dam (die ongebroocken was) inghenomen. Daer waren van die van Leyden wel Boden na den Haghe en Delfft ghesonden om sulcx te verhinderen (dan haestighe verbaestheyt en heeft altijdt gheenen volkomen raedt / ende als den selfden oock noch wel besloten is / en wort hy somtijts niet wel te deghen uptgherecht) Soo dat de vrome Krijghs-Heldt/ Nicolaes Ruychaver, Capiteyn van de selve Soldaten / om den voortocht te doen/ upt den Hage te laet quam ; doch dede noch soo vele met schanssen ende schermutselen aen die Gheestbrugge, dat de ghenoemde Geusen/ die niet veel en waren (midts dat sy al te voren meestendeel binnen Delfft metter woon getogen waren) in den Hage noch woonachtich zijnde/ meest haer goederen berghden in Schupten/ ende andere naer Delff: dan diesniet teghenstaende/ soo quamen de voorsz ghenoemde Papisten/ oft Spangiaerden/ den selfden avont niet alleenlijck in den Leydtsen Dam/ dan oock in den Haghe.

— Na dat nu de voornoemde Papisten ghemeyn ghehouden hadden tot Soeterwoude/ ende daer/ als op ander plaetsen/ de Lantlupden ghedwonghen om Schepen vol Zoden te laden/ hebben sy de Stadt seer dicht rondtsomme met twee-en-tseftich Schanssen benaeuwt/ te weten/ opter Waddinghe, aen Poelbrugghe, ende Meyrbrugghe, soo dat hier mede de ghemeyne Wateringhen ende Wegen ghestopt waren/ende in de Stadt qualijck sonder groot perijckel wat in te brenghen was/ hoe wel het met den eersten wel hadde mogen ghe-schieden / ende wert oock op den sesten Junij upt der Stadt vander-Goude beproeft / dan door quaet belept; ende sommighe slapers/ die de Dammen souden op-nemen / werdt sulcx versupmt : die van der Stadt deden nochtans haer behoorlijcke plicht/ ende verwachten de selve victualie met haer Vrpbupters-schepen in den Rhijn/ doch te vergheefs in de saecke/ maer niet in alles : Want sy overweldichden by Heymans-Brugghe twee Amsterdamsche Convop-schepen/ ende seeckere schupten met victualie/ als/ Hammen/ Tongen/ gheroockt-Vleysch/ Broodt/ Speck/ Terwe/ Rogghe/ Damast/ Goude/ ende Silveren Petrement. Op dese waren sesthien Bassen : het Krijghsvolck wiert al te samen over-boort ghewotpen / behalven Pieryjen Quaetghelaet, een uptgheweecken van Leyden, die sijn Vaderlijcke Stadt

Stadt veel quaedts ghedaen hadde: deſe werdt ghevanghen ende ghequartiert/ de quartieren tot vier Poorten upt-ghehanghen.

— Een Jonckſken van ſeſthien jaren/ Leeuken genaemt/ 't welck des Leeuws naem met recht wel mocht draghen: want het ſich inde eerſte belegeringhe niet als een Jonghe/ maer als een Leeuw/ ghedraghen hadde/ 't welck der Stadt vyanden tot Leyderdorp met heur ſchade/ meer dan ſy wel wenſchten/ beproeft hadden: werdt daer nae in een ſchermutſinge van den Spangiaerts (in het gras legghende) ghevanghen/ ende eerſtmael neuſe ende ooren af geſneden/ ende daer nae aen zÿnen teen opghehanghen: ende alſoo hy ſeer raſch was/ is langhs ſÿn been op-gheklommen/ ende deurſchoten. Upt dit Leeuken, ende een ander die met hem ghevanghen was/ vernam Baldeus alle gheleghentheyt der Stadt.

— De vrome voorſichtige Gouverneur Mr. Diderick vander Bronchorſt, ende de Wet vander Stadt/ ſiende dat haer belegeringe dueren wilde/ ende wel tot een upt-hongeringhe ſtrecken mocht/ hebben in deſe Maent/ alle Ordonnantien gemaeckt (behalven die hun dienden tot heurder Stadts ſterckinge aen de Wallen ende Poorten/ die genoechſaem on-overwinlÿck gemaect zÿn) die haer noodichſt waren om haer victualie langſt te ſtrecken/ ende haer Stadt langſt te behouden.

Alle het Coren inder Stadt wert beſchreven/ ende werdt bevonden te zÿn hondert ende tien laſt: hier teghens waren op deſen tÿdt noch veertien duyſent Perſoonen, met de ghevluchte van buyten en van binnen/ en daer waren gheen Soldaten binnen.

— De eerſte twee Maenden/ werdt elck menſche gheſtelt op een half pont broodts/ 't welck ſominghe arbeyts lieden/ wel dickmael op een ontbÿten op aten. De Leſer make zÿn rekening waer ſy voorts mede ghevoedt zÿn.

— De Vyandt/ bemerckende dat de Burgheren groot nut ende vordeel upt heure Tuynen kregen/ aengheſien ſy in Mayo alles gheſaeyt hadden/ 't welck haer tot het meeſte voetſel ſtrecken mocht: hebben tuſſchen den ſeventienden ende achtienden Julij een Schanſſe/ niet wÿdt van de Rijnſburger poorte, aen het eynde vande Steenwech/ ghemaect/ om die Burgheren te beletten dat ſy buyten in haer Cooltuynen niet en ſouden gaen: doch de voornoemde Mr. Diderick vander Bronckhorſt, Gouverneur vander Stadt/ die ſich ſoo vromelÿcken in deſe belegheringhe ghehouden heeft totten doot toe/ miſgaders den Raedt/ ſtelden ſeeckere prÿſen (te weten/ 8.6.4.2. guldens.) voor wie van den Burgeren eerſt in de Schanſſe ſoude zÿn; Waer deur ſy met gemeender-handt/ ende met een groot ghedruyſch/ op den achtienden Julÿ/ die ſelfde Schanſſe aengevallen zÿn/ ende den vyandt met ſchaede/ ende ſchande/ daer uytghedreven.

— Als nu de Stadt ſeer dicht beleghert was/ byſonder aen die

Haechſe-

Haechse-poort, daer een Spaens Capiteyn lach / Carion ghenaemt / die sich op der Waddinghe by die Vlietbrugghe beschansset hadde / mitsgaders / andere spuyt-gaten ende loop-schanssen by Boschuysen / waer door hy de Stadt seer hinderlijck was / sijn de Burgheren binnen besloten / hoe wel sy geen Soldaten en hadden om eenen uytval te doen op dese wijse.

GErrit vander Laen, is met een Galeye / wel versien met Geschut / te water uytghetooghen: die Burgeren by hem zijnde / voerden meest Musquetten.

Joncheer Ian van Duyvenvoorde, Capiteyn vande Vrijbuyters / is het Vlietgat uytghevallen: sijn volck was ghewapent d'eene helft met Verre-jaghers / ende d'ander helft met Roers.

Andries Schot, liet hem vinden met sijn Vaendel buyten die Rijnsburgher poorte, op den wech vande Poelbrugghe te besetten.

Die twee Vaendelen vanden Heere van Noortwijck, Joncheer Ian vander Does, met Mees Havicksz. maeckten haeren aenslach op die Schansse van Boschuysens brugghe.

Op het Sant / wierden een merckelijck getal Pioniers ghestelt.

Alles nu aldus bereyt zijnde / ende prijsen op die eerste inde Schansse komende / ende het overkomende / ghestelt / oock op elck Spaensche hooft / ende het overteecken ghedaen zijnde / sijn sy aen allen kanten de Schansse aenghevallen / met een groot gheroep ende ghedruysch: voornamelijck / des Heeren van Noortwijcx, ende Mees Havicksz. Vaendelen. De vyanden (tsestich mans sterck zijnde) in die Schansse / weerden hun dapperlijck met haer Musquetten / dan die vander Stadt waren soo dicht onder die Schansse / dat sy met die Verre-jaghers daerinne stieten / ende haer Roers afgheschoten hebbende / den vyandt daer mede sloeghen: Ende werdt oock dapper met steenen van buyten ende van binnen ghewozpen.

Middeler-tijt / quamen de Burgeren aen met het vyerwerck / namelijck / Glasen-Vlessen met Solpher ende Buspoeder binnen vervult / ende buyten met brandende Lonten / die sy in de Schansse wierpen: Waer door de Spaengiaerden ghedwongen wierden de selfde te verlaeten: de welcke de Burgheren innamen / ende den vyanden doorsteecken / verbrandt / ende levendich int af werpen vanden Schansse begraven hebben: niemant ghevanghen nemende / hoe deerlijck dat sy riepen Misericorde! Misericorde!

De voorsz. Pioniers / die onledich waren tegens haer vyanden byde Poel-brugghe met een Loopschansse / en quamen niet tijdts ghenoech om de Schansse te slechten / daer de Burgheren haer beste toe deden.

Middelertijt quam door de vyerteyckenen ALLARM in het gantsche Legher der Spangiaerden / soo dat die van Lammen, die vander Wad-

Waddinghe ontsetteden: Insghelijcks quamen sy upt Leyderdorp, Voorschoten, ende Wassenaer, met Paerden.

De uptghejaechde / siende dat sy van veel zijden ontset kregen / hebben weder drie aenloopen op haer verlaeten Schansse ghedaen / ende werden met schade ende schande afgheslagen: Doch alsoo der Burgeren meyninghe niet en was de Schansse te houden / dan dat sy wouden betoonen (hoe wel sy gheen krijchs-volck binnen en hadden) dat den noodt / en daghelijcksche ervaringhe / krijghs-luyden maeckten: ende oock eensdeels ghedwonghen zijnde te vertrecken door de groote aenkomende macht: Soo sijn sy nae dese vrome schermutselinghe van twee uyren weder nae de Stadt ghetrocken. Vanden Spangiaerts / oft Italianen / bleven meer als hondert menschen doot. Dit alles geschiede op den negen en twintichsten Julij.

— De menichvuldige schermutselingen / soo op den 14. ende 15 Julij / als daer na / om der Beesten wille ghehouden / die de Burgeren ontrent der Stadt op desen tijdt / noch ontrent acht hondert hielden / souden hier te lanck vallen te beschrijven: Dan altijdt sal de Leser weten / dat de Spangiarden die vander Stadt niet een Beest en benamen / of sy betaelden het wel met verlies van haer volck / voornamelijcken / voor de Loopschansse buyten de Zijlpoort, daer sy met planncken over de Grachten voor ghekomen waren / welcken wech haer benomen werdt: soo dat op den sesten Augusti acht Spangiarts doodt bleven / ende twee Inlanders ghevanghen.

— Men weet oock niet dat sy in den gantschen tijt der Belegeringhe / den Burgheren meer Beesten ontnomen hebben / dan eene Koe / ende drie Kalveren.

Ten werdt oock niet met kleyn verwonderen aenghesien / hoe hun (in tijt des noots) de Beesten na de Stadts-poorten wisten te begheven / ende door de ghewoonte het gheschut leerden kennen.

— Als nu / in Augusto, die victualie der Burgeren soo seer begonst te krimpen / dat sy op Moutkoecken ghestelt werden / elcx een half pont des daeghs: hebben sy seer klaechghelijcke Brieven aen den Prince / ende Staten / geschreven: hun vermanende tot haren beloften / ende begheerden ontset te worden.

— Aenghesien men nu door het ontsetten te Lande / door de seer nauwe Belegheringhe / ghewelt van menichvuldighe Schanssen ende machte van vyanden / seer veel volckx souden ghespilt hebben; ende nu alreede den meestendeel der platter Landen verdorven was; ende uyt de onverdorven Landen / de genoemder Geusen vyanden / meest onderhouden werden / ende weeck-ghelt kreghen: daer beneven oock dat het meeste Hoy / ende oock Koorzen door een edict van sijn F. G. ende den Staten in Julio uytghegheven / meest in den Steden den Prince toeghedaen / ghebracht was: Wierdt by zijn F. G. ende den Staten

Staten rÿpelÿcken besloten / niet aen te sien wat voor Gebouw / Gewas / Vee / ofte anders / op de platte Landen was te bederven / om de benaude in Leyden te verlossen: ende haer vyanden te betoonen wat Wille ende Macht sy hadden / te weten: dat sy liever alles wouden laten ondergaen / eer sy haer mede-Lidtmaten souden in last laten: ende haer van haer Vaderlantsche Rechten ende Vryheden / ende vanden alderkostelÿckften schat / namelÿcken / Godes Woordt, ende Waerheyt, wouden laten berooben. Aldus wert (segge ick) met gemeynder stemmen bewilliget in het opsetten der Slupsen / om Suydt-Hollandt soo daer door / als het deursteecken der Dÿcken / over al (daermen het macht doen) in water te setten / ende op sulcker wÿse een Zee / met Ebbe ende Vloet / over een droogh ende vast Landt te maken / om daer nae over het self de (door het invloepen hooch ghenoech ghewassen soude sÿn) nae Leyden te varen / ende die Stadt op sulcker wÿse te spÿsighen.

Desen raedt docht sommige niet alleenlÿck vreemt / maer wert oock van haer bespottet.

— Dit / niet jeghenstaende / is nae het voorgaende beslupten sÿn F. G. met sommige vanden Staten / selve op den derden en vierden Augusti / met veel Pioniers / nae Cappelle gherepst: daer op den Yseldÿck een Schansse wel versien met Soldaten lach: alwaer den Dÿck aen beyde zÿden doorghesteecken is: ende sÿn voorts noch tot sesthien Gaten toe inden Dÿck gemaeckt / so dat het laetste gat recht teghens Ysselmonde over quam: tusschen Rotterdam ende Delfshaven wert oock een groot gat ghemaeckt / 't welck veel waters in bracht.

Dit ghedaen zÿnde / verspreyde sich het water door alle Polders / ende stondt in korten daghen tot aen de Landtscheydinghe / die Delflandt, ende Rhijn-landt vanden anderen scheydet. Des Princen vyanden niet alleenlÿck / dan oock sommighe vander Stadt van Leyden, die daer meynden dat het water hier tegens stoten soude / oft ten minsten met gewelt geschut werden / hielden haren spot / soo wel binnen als buyten der Stadt.

Sommighe / die haer tot deser tÿt toe geveynst hadden / ende haer tonghe nu weder uyt den Lombaert (soo sy seyden) gelost hadden: aenghesien den voornoemden Bronckhorst in den Heere gerust was / die anders wel soodanighen aen een Galge soude doen knoopen hebben / (want hy inder Stadt een seer strenge Justitie hieldt / soo dat levende hem ontsach / het was Papist oft Geus) spraken schempende: Gaet nu op den Toorn, ghy Geuskens, ende siet het Maes-water te ghemoet: met meer andere spÿtige woorden / niet waerdich om te schrÿven: soo dat op dese tÿt gheen kleyne tweedracht totter Stadts hinder / allenskens begost te wassen.

— Als nu in het laetste van Augusto alle Polders rondt somme

Rotterdam ende der-Goude blanck stonden/ soo dat men met een groote Schouwe Hoys uyt de Veenen over het Landt recht aen/ voor de Ysselmontsche poorte tot Rotterdam quam: Doch dies niet te min/ het water aen de voorsz Landtscheydinghe/ ende ander Dammen stuytende/ soo dat het synen loop na Leyden niet en kost nemen; zijn de Vrybuyters van der-Goude, met ettelijcke Pioniers/ door bevel van den Heere van Wijngaerden, ende Gecommitteerde uyt sijnder Excell. Raedt/ uyt-ghevallen/ ende hebben op den sevensten Septembris den Hildam doorghesteecken: doch dit en vorderde niet veel/ want de Spangiaerts stopten de selve seven gaten weder des anderen daeghs met Hoy ende Hout.

— Die van Leyden aldus ghetroost zijnde/ leef den dese Ougstmaendt over op hope/ ende in groot verlanghen/ want het ghetal haerder Beesten begost seer te minderen; ende al haer victualie was in het begin Septembris soo kleyn geworden/ dat de schamele (kortelingh naer half Ougst) gheen broodt en hadden/ doch by den rijcken was noch wel wat Koorens in 't heymelijck; soo dat der armen noodt/ groote klachte baerde/ vele oock van hongher ende Peste storven.

— De vyandt/ eensdeels door vermoeden/ eensdeels door Brieven uyt ende buyten der Stadt/ wetende hoe het binnen ghestelt was/ heeft aenghesocht om met accoordt met haer te handelen/ ende beloofde Gouden Bergen, ende wonderlijcke Schoone wo[illegible] hun het grootelijcx te duchten was/ dat hy de selfde na het oude Pauselijcke gheloove ghehouden soude hebben/ ofte/ ghelijck hy het selfde in Granaten ghedaen hadde. Het is na der tijdt wel kennelijck gheweest/ dat men ymmers alle de Soldaten met deser Stadts overghevinghe/ vermeynde te betalen.

— De uytgheweeckene Leydtsche Burgheren, alreede tot Leyderdorp legghende/ niet anders denckende dan terstont in de Stadt te gaen/ gaven sulcx oock ghenoechsaem te kennen/ als sy tot de aenkomende Boden spraken: Wat onschult sult ghy doch hebben? die van Haerlem mochten haer ontschuldighen, dat sy door het gheweldt der Soldaten ghedwonghen werden haer Stadt soo langhe weder te houden: dan ghy en hebt gheen Soldaten inne, aldus en is voor u gheen onschult, ende u en staet oock gheen ghenade open. Weynich denckende/ dat sy haer Mede-Burghers Namen door haer ghetuyghenisse/ eeuwich maeckten/ ende hun selven een eeuwighe schande: ende den Burgheren oock waerschouden voor het ghene daer sy niet weynich aen en twijffelden.

— Dit alles voor-by slaende/ is/ ghelijck eensdeels gheseyt is/ de voorsz Baldeus min noch meer voor de belegherde Stadt Leyden ghekomen.

Dit

Dit waren dan de woorden/ die de Spaensche Rapsake de Stadt voor hiel: Hoort, (sprack hy) de woorden des grooten Konincx van Assyrien, namentlijcken / des grooten Commendadoors: Laet u van Hiskia, te weten / uwen Prince van Orangjen, niet verleyden, noch bedrieghen, want hy en kan u niet verlossen: Denckt niet op het ghene dat hy u ontbiedt, de Heere sal middelen gheven tot uwer verlossinghe, ende de Stadt LEYDEN sal niet in de handt des grooten Commandadoors komen. Hoort den Prince niet; Want soo spreeckt de groote Commandadoor: Doet het my te dancke, ende gheeft u op in mijnen handen, Ick sal u in ghenade ontfanghen, ende niemandt hinderlijck zijn: eenen yeghelijcken vry laten trecken: de Ballinghen die ghebannen zijn gheweest van mijnes Meesters Voorsaet (*Duc d'Alba*) niet alleen vry laten, maer de ghene die in eenige Officien zijn, noch hoogher verheffen.

LESER, ick gheve U. L. te bedencken/ hoe dese verheffinge soude toe-gaen. Hy beschuldichde daer beneven Duc d'Alba met seer groote wreedtheyt / sijn Heere was een vreedtsaem Vorst / van den welcken verde alsoodanighen handel was.

De vrome Burgheren bethoonden alle standtvastigheyt/ ende en gaven hier op gheen groote antwoorde: Doch / wat vruchten dese woorden by de sommighe deden / namentlijck / de onstantvastige ende wanckelbare/ ja oock inder Wet sittende/ sult ghy hier na sien.

Terwyle de saecken aldus in Leyden standen / zijn tot Rotterdam, uyt Zeelandt aenghekomen d'Admiralen van Vlissingen ende Zierickzee, namentlijck / Lowijs van Boysot, Heer van Ruwardt, &c. ende sijn Broeder Carolus de Boysot: Dese hadden haer volck op seven groote Kromstevens/ boven met gheweldich Gheschut toegerust/ ende waren sterck acht hondert Bootsghesellen.

Sy brachten met haer seeckere Schepen met middelbaer Geschut/ om op platboomde Schepen te ghebruycken / te weten, over de hondert Lepel-stucken/ Yseren ende Metalen/ daer by noch seer veel dubbele ende enckele Bassen/ ende kleyne stucxkens; de welcke soo tot Rotterdam, daer ontrent twee hondert platboomde Schepen ghereedt laghen/ als oock in andere Steden / terstont op dese wijse werden toe-ghemaeckt: Elck Schip hadde altijdt een Metalen stuck/ oft sommighe twee/ voren/ ende ses Bassen bezijden: dese waren hier boven noch versien met halve Spiessen ende Knodzen / ende wierden geroeyt met thien / twaelf / veerthien/ sesthien/ ende meest achthien Riemen.

De aenkomste deser Zeelanders / en maeckte gheenen kleynen schrick onder hare vyanden: ende is oock een Volck (ghelijck al haer daden door ander Schriften wel te kennen hebben ghegeven) 'twelck sich wonderlijcken wel te water ghedraghen heeft: hoewel nochtans

Waddinghe ontſetteden: [illegible]

veel van deſen eenen wilden hoop is / die ſich nochtans onder de Godsvruchtighe Capiteynen / ende by den Vromen vromelijck ende ſtrijdtbaer houden : ende hebben hun ſelven twee dinghen inghebeeldet / namentlijck : de Vryheydt des Vaderlandts, ende de Paus ende zijnder Inquiſiteuren tyrannije : Waer door oock ſommighe van haer ſilvere Manen draghen / daer op ſtaet :

Liever Turcks dan Paus :

Want ſy achten des Paus tyrannije grooter dan des Turcks, die noch wel der Luyden conſcientien onder tribuyt onghedwonghen laet ; ende ymmers ſoo wel / oft beter / ſijn gheloof houdt dan den Paus.

Sy worden oock dies te meer ghevreeſt / om dat ſy niemanden en ſparen / hoe groote Meeſters dat het zijn ; ende derven oock wel openbaerlijck ſegghen : Al vonden ſy den grooten Commandeur, Paus, Keyſer, Koninck van Vranckrijck, ofte haren Koninck ſelve in de Schepen, als ſy vyandelijck teghens hun quamen, om met hun te tyranniſeren, ende haer leven ende Vaderlandtſche Vryheydt te benemen, ende des Paus jock weder op te legghen, ſy en ſoudenſe niet min ſparen dan den alderminſten Spangjaert. Dit ſpreeck ick van de wilde / woeſte / en verbitterde / ende niet van den Vromen / noch veel min van de Bevelhebberen : ende begheere hier mede alleenlijck dit volck een weynich af te beelden, uyt haer levende ſchilderije, ſoo ſy ghehouwen en ghekerft zijn / beenen ende armen af / laet ick Oordeelen den gheenen dieſe ſien / wat het voor een volck is.

Deſe nu aldus gheruſtet zijnde / zijn op den vijf den Septembris met twintich Schepen uyt Rotterdam ghetrocken / ende hebben op den ſevenſten de Landtſchepdinghe deurgheſteecken.

De voorghenoemde Papiſten / die in Bleyſwijck laghen / hielden met ettelijcken van des Princen volck een kleyn ſchermutſelinghe / dan de menichte des grof-Gheſchuts vernemende / kropen weder in haer Schanſſen / rondtſomme de Kercke legghende. Aldus quamen die voorſchreven Admiralen op den achtſten voor Bleyſwijck, branden daer ſommighe Huyſen af / hebben eenen grooten hoop Beeſten hare vyanden ontjaeght / ende zijn met de ſelfde weder in Rotterdam ghekeert.

Op den elf den der ſelver Maent zijn de voorſchreven Admiralen met ſeeckere andere Hollantſche Capiteynen / met de Ghedeputeerde uyt der Admiraliteyt / ende Staten / oock eenighe uyt des Princen Raedt daer na / tot ontrent dertich Galeyen van Oorloghe / Midtſgaders, andere die uyt Delfft ende der-Goude tooghen / oock ſeeckere victualie-Schepen / ende anders dat haer noodich was : oock

vijf

vijf Vaendelen Fransche Schutten/ met twee Vaendelen Pioniers uyt Rotterdam na Soetermeer ghetoghen/ daer de Spangiaerden in grooter menichte laghen/ wetende door het ingheven van Huyter, ende andere uytgheweeckenen / die den Lande veel schadelijcker dan de vreemde vyanden waren / dat der Geusen tocht daer door moste wesen / overmidts het water op andere plaetsen noch niet hoogh ghenoech en was.

Als sy nu op de Landtschepdinge quamen/ hebben sy hun een quartier van een mijle weeghs aen beyde zijden beschansset / namentlijck/ na de Soetermeersche zijde/ ende na den Leydtschen Dam.

De Spangiaerts die tot Soetermeer laghen/ hebben hun terstont te voet ende te Paerde/ schermutselende na des Princen volck begheven/ ende dat op den Schepdtwech: ende stelden bezijden in het hooghe Veldt/ namelijck/ het Ambachts-landt, ses Vaendelen knechten / daer oock sommighe uyt quamen om te schermutselen.

De Franchoysen/ ende andere/ onder den Colonel de La Garde legghende/ niet teghenstaende dat haer van den Admirael Lowijs Boisot gheboden was/ dat sy de vyanden doch onder het Gheschut souden laten komen/ zijn met grooter hitte buyten de Schansse soo wijdt na haer vyanden gheloopen/ dat de Admirael met sijn Schepen/ geheel tot syner wille sijn grof Gheschut niet bruycken en mocht: hoe wel het noch in vele door ses Galeyen van bezijden soo treffede/ dat sy niet alleenlijck voort en quamen/ dan weder te rugghe tot tweemael toe na Soetermeer keerden/ niet met kleyne schade.

Van de andere zijde/ namentlijck/ den Leydtsen Dam, zijn de Spangjaerden oock tweemael op dien dach ghekomen.

Seeckere Paerden/ die vanden Leydtsen Dam oft Wiltsveen quamen/ hoe behendichlijck dat sy dit deden/ en zijn sonder schade niet van daer gheraeckt: Want des Princen volck haer na roepende / schoren daer soo dapperlijck onder/ dat/ behalven de gequetste/ derthien Paerden met haer Meesters/ daer doot bleven.

Hier gheschiede een bittere daet van de Zeelanders / die doch een sonderlinghe verbitteringhe op den Spangiarts hebben/ ende wederom de Spangiarts op hun: Want die Zeelanders geleert zijnde door vorige exempelen van den Spangiarts / die sulcks vanden Mooren ende Turcken geleert hebben (hoe wel ick nochtans het nae volgen van eenen Christen niet en prijse) heeft eenen van desen gheschooten Spaengiarts het herte uyt den lijve, half doot zijnde, gheruckt, ende met sijn tanden daer inne gebeten: Dit gebeten Herte ende de litteeckenen der Tanden, is binnen Delft van gheloofwaerdighe Luyden ghesien.

— Vanden dertienden/ tot den seventienden/ en wert niet gedaen dan ghereetschap ghemaeckt om een Schans op te slaen / legghende op

op den Voorwech die na Soetermeer loopt / op een Brugghe / daer des Princen volck (by faute van water) onder deur moesten : Dese Schansse en was oock niet te overweldighen sonder seer groot grof Geschut / als / Kartouwen oft Muer-breeckers : waer door tot Rotterdam twee grove stucken in twee dicke Koren-schuyten / op haer raderen werden ghestelt / ende insghelijcks twee tot Delft inden Ysbreker / ende noch andere in dicke Corenschuyten / ofte Ponten.

Terwijle nu de selfde werden toeghemaeckt / ende voor met dubble Plancken ende natte Netten daer tusschen wierden beschansset / op dat de Busschieters vry voor het schieten mochten staen : Hebben hun de voornoemde Papisten seer op dese Schansse / ende oock rontsom int Dorp / in de huysen ghesterckt ende beschanset.

Als nu het voornoemde grof Gheschut op den seventhienden daer voor quam / wert dapperlijck op de voorsz. Schansse / ende aen allen kanten in de huysen gheschoten / voornamelijck / in het huys benevens de Brugge staende / daer sy seer sterck in lagen : oock Schanskorven rontsomme ghestelt / ghelijck op de Brugghe : daer sy met haer grof-Geschut / ende veelheyt der Musquetten / oock dapperlijck uyt-schoten.

De Spangiarts nu siende dat de Admiralen door het bersten der schepen moesten te rugghe trecken / sprongen / ende riepen boven maten seer / meynende dat daer nu geen middelen meer en waren om door desen Voorwech ende andere wegen ontrent de Landtscheydinge (die seer hooghe van natueren is) te komen.

De Franchoysen / met haren Capiteyn Cattevijlle genaemt / maeckten oock op desen self den tijt eenen aenslach bezijden het Dorp / met ettelijcke Turf-schuyten / daer sy hun mede beschansten : ende begaven hun oock in het Dorp tegens de vyanden. Doch / soo sy desen aenslach sonder des Admiraels weten begost hadden / ende de Admirael (ghelijck ghesept is) met sijn Galeyen moeste te rugghe wijcken / om dat die kracht vande grove stucken het voorste der Schepen / daer de kloot uyt ginck / dede bersten / daer de Franchoysen niet op verhoedt en waren / werden sy van de Spangiarts / die welcke de schepen sagen wijcken / te rugge gedreven : ende dat soo gheweldelijck / dat de Capiteyn Cattevijlle, met sommighe van sijn Soldaten / verdronck / de schuyte ommeslaende. Doch was de schade veel grooter onder de Papisten / die met grooter menichte in haer Schanssen ende Huysen gheschoten waren / ende met Sehuyten nae Uytrecht ende inden Haghe doot / ende veel ghewont / ghebrocht werden : soo dat het graeu-laken weder diere begost te worden ; Want / de Spangiarts moeten in Minnebroeders, oft Graeu-Monicken kappen, begraven worden / souden sy in haren Paus Hemel komen. Jae / al soudemense met de kisten in de kappen steecken als sy te seer stinckende uyt het Legher komen / ghelijck open-

baer.

baerlijck tot Amsterdam geschiet is. O schandelijcke Afgodische blintheyt! datmen sulcx van de ghene hoort/ die hen Christenen noemen/ ende Christum soo weynich kennen! De Heere geve hun sijn genade/ ende verlichte haer beter door sijnen Heylighen Gheest.

NU/ wederom wijder op onser materie: Hoe wel nu des Princen volck haren vyandt wel eenighe af breucke deden door haer grof-Geschut / dappere Bootsghesellen / ende oock vroome Soldaten / naemelijck / de onvertsaechde willige Franchoysen ende Walen onder de twee Colonels legghende / namentlijck / de Heere van Noëles, ende den Heere de La Garde, soo stont nochtans op desen tijt de sake aen haer zijde wel ongesien: Want het Water / door den seer grooten boesem van soo meenich duysent Morgen / en wies soo seer niet / als sy wel wenschten: de Windt en wilde hun oock niet dienen: oock bruyckten haer vyanden veel listen om het water bezijden af te leyden / ende sich wijder te verspreyden. De voorsz. Brugghe ende Huysen waren soo sterck beschanst ende met volck versien / dat sy daer niet deur-ghekomen souden hebben sonder groote volck-spillinge. Aldus scheen hier by nae alle kost ende moeyte verlooren ghedaen te zijn; ende alle raedt / soo die by zijnder Excellentie uyt sijnen Rade / als uyt der Admiraliteyt daer ghesonden waren / was schier te niete: Jae / de uytgheweeckene van Leyden gaven den moet verlooren.

OP desen tijt / heeft de Heere der Heyrscharen beginnen te toonen / dat / Swaerdt / Schilt / Paert / Man / noch Geschut niet en kan helpen / soo sijn krachtighe handt de sake niet en wilt vorderen: want / met alle dese en konden sy niet uytrechten / soo hun windt ende water ontbrack / die de Heere most gheven: Ghelijck zijn eeuwighe goetheyt oock dede door eenen krachtighen storm-windt / meest uyt den Noordtwesten / de welcke het Maes-water soo gheweldich door de Sluysen ende gheopende Gaten in dreef / dat het in drie daghen / die desen storm duyrde / als) den 18. 19. ende 20. Septembris / soo hooch werdt / dat des Princen volck van meyninge werden de voorsz. Schanssen aenden Voorwech voorsz. te verlaeten: soo dat de Admiralen beyde / met sommighe vanden Staten / ende uyt den Raedt der Admiraliteyt / beyde de Colonels de Heere van Noëles, ende de La Garde, hun wijsselijcken met eenighe Landt-luyden beraden hebbende / besloten nae Seghwaert te trecken: den Seghwaertschen wech tusschen Soetermeer ende Benthuysen door te steecken / ende den self den te beschanssen / ghelijck den voornoemden Admirael dien nacht / namentlijck / den negenthiendem Septembris, met seven Galeyen en tseventich Soldaten dede: ende liet middeler-tijdt zijn Legher noch voor den voorschreven Voorwech. De Spangiarden hadden hier te vooren

wel

wel ſeer ſtercke wacht ghehadt / dan werden nu op het ongheſienſte verraſcht.

— Als nu de Papiſten / die wel over de drie duyſent ſterck in ende ontrent Soetermeer ende Benthuyſen lagen / nae deſen ſtorm vernamen / dat niet alleenlijck haer vyanden / noch voor den Voorwech / ende ontrent Soetermeer laghen / dan oock binnen de Landtſchepdinge in de laeghte des Lants: daer beneven ſiende dat het water dapper wies / zijn des nachts daer na (de Papiſtighe Duytſchen) uyt Benthuyſen getrocken / wiens Schanſſe Capiteyn Ladriere met vijftich Schutten in nam / ende de Spangjarts daer na uyt Soetermeer na de Noordt-Aaſche huyſen, Soeterwoude, den Kerck-wech ende Weypoort, daer ſy haer grof-Geſchut mede ſleepten / ende hen in veel huyſen beſchanſten / de wateringhen ſtopten / ſoo dat het onmoghelijck was wijder door de Canalen te komen: ende bezijden en was het op het Lant niet hoogher / hoe wel het water ghewaſſen was / dan neghen duymen / ſoo dat des Princen volck niet mochten vloten.

NA dat des Princen volck nu over de Seghwaertſe wegh zijnde de huyſen nae Soeteermeer ſtreckende door den Noordt-weſten wint in brandt gheſteecken hadden / ende oock ſeeckere huyſen voor aen de Noort-A; ſorgende dat haer vyanden de ſelf de ſouden in nemen / ſo ſijn ſy in Soetermeer met drie Vaendelen knechten gekomen / mitſgaders ſeeckere Schepen om de paſſagie vry te houden voor victualie ende anders. De Admirael van Ziericzee is met de reſte der Schepen ſijnen Broeder ghevolght.

HIer voren is gheſeght / dat de Schepen daer het grof-Gheſchut in was / (voor) door de kracht des uytgaenden Cloots geborſten waren: deſe tot Delft wederom toeghemaeckt zijnde / wierden afgenomen / ende met Loot en Huyden bekleedet / voor des Boſkruyts kracht / zijn den derden dach des Princen Legher nae Segwaert ghevolght / van daer het nae de Noordt-A ghetoghen was / daer des Princen volck (met haren vyanden die daer ſterck beſchanſſet waren) dach voor dach meeſt ſchermutſelden / ende het eene beſchanſte Huys voor / ende het ander na in-namen.

— Op den vier en twintichſten Septembris, heeft des Princen volck de Kerckwech van Soeterwoude doorgheſteecken / doch werdt des nachts weder van de Spangjaerts gheſtopt.

WY moeten nu wederom een weynich onſe Reden tot de Belegerde in Leyden gaen maken.

De ſpijſe der Stadt / was op deſen tijt niet anders dan Koeyen en Paerden vleeſch / elck menſch twee pont des daegs. De voorſz Spaen-

ſche

sche Raepsake, oft zijn Lidtmaten/ quamen daghelijcx voor de Stadt/
met dreyginghen / met spot-woorden / ende leugenen : oock schoone
beloften / ende riepen voor de mueren / dat de Burgheren van de Schepen
gheen troost noch hulpe en dorfden verwachten : Want Baldeus hadde door
sijn gheweldige heyrkracht dit kleyne hoopken nedergheleyt: ende liet haer
tot een teecken vertoonen / sekere lange Spiessen (Verren-jagers ghe-
noemt) oock andere wapenen ende buyt / die hy seyde van sijn vyan-
den ghekreghen te hebben: Haer wijder ontbiedende/ ghelijck oock
andere door schriften deden / soo sy de Stadt noch wouden opgheven/
alsoo hy wel wiste dat sy gheen spijse meer en hadden dan wat Koeyen
ende Paerden vleesch/ hy soudese noch voor die tijt in ghenaden aen
nemen / daer was een schoon Pardoen voor hun bereydet. Soo zy
oock desen tijt niet waer en namen / hy woude de Stadt overweldi-
ghen / ende soo grouwelijck met hun om-springhen / dat sy alle Lan-
den ende Steden eenen eeuwighen spieghel souden zijn : Jae / en soude
niemant sparen / jonck noch oudt/ Vrou noch Maeght / noch oock
het kint inder wieghen legghende.

Sommighe van syn Bevelhebberen / spraken oock noch daer na
tot Leyderdorp, als daer een Jongelinck uyt der Stadt gesonden was :
Het is uwen Prince soo moghelijck de Stadt te ontsetten , als u moghelijck
is met der handt de Sterren te grijpen.

Dit was het pocchen / lasteren / ende grootspreken deses armen
Aerdt-worm/ en sijnen aenhanck) die huyden inder hoochten sweeft /
ende morghen inden dreck kan legghen : de welcke meynde (ghelijck
ghy hoort) alle syne banden ende aenslaghen rontsomme der Stadt
soo vast te hebben / dat hem die vander Stadt / noch oock geen leven-
de mensche / en soude moghen wederstaen / noch zijn opset beletten.
Weynich denckende / dat daer een Godt leeft / die der Godtlooser
aenslaghen op sulcker wijse te niete maeckt / dat haer handt de selfde
niet en kan uytvoeren : die oock de Wijse in haer listicheyt vanghet /
ende der verkeerder raedt op sulcker wijse omstootet / dat sy des da-
ghes in duysternisse loopen / ende inden middach tasten ghelijck inder
nacht : Iob. 5. 12. 13. 14. Die oock de armen vande handt der machti-
gen / ende van haren Swaerden verlost : die daer wondet ende verbin-
det : die daer slaet ende weder heelt : Jae / die selve is der vergewel-
dichder arm ende heyl in tijt der droeffenissen / Esa, 33. 4.

Dese voorsz dreygelijcke woorden / ende schoone beloften / en waren
noch in als soo krachteloos niet / oft sy en vonden noch in sommighe
wanckelbare / ende qualick ghegronde herten / plaetse / door de welcke
(aenghesien hun honger mede hert aendreef) wel eenigen tweedracht
inder Stadt soude ghereesen hebben / ten ware dat de Heere daer won-
derlijcken in versien hadde : Want / ontrent desen tijt als dit geschiede /
waren Veertich van de Burghers (die meer aenhanghs hadden / na-

melijck/ noch drie hondert gelijck sy seyden) op het Stadt-huys ghegaen / ende begeerden spijse oft middelen / daer oock eene vande Burghemeesteren protesteerde / dat hy gheen oorsake en begheerde te zijn vander menschen doot die van hongher verginghen: 'twelck verder ghesien soude hebben / waert saecke dat de reste der Wet / ende voornamelijck / de Gouverneurs Ionckheer Iacob, ende Iohan vander Does, Heere van Noordtwijck, met der Stadts Capiteynen/en andere treffelijcke Burgheren / niet stantvastigher geweest en waren / haren eedt beter betracht hadden / ende op den Heere vaster betrout.

DESE / in de plaetse dat sommighe van d' Overigheyt de Ghemeynte sochten in te beelden Baldei groote genade/ ende seer schoon Pardoen / mitsgaders / de menschvuldighe beloften van andere / die schriftelijck ende mondelijck ghedaen werden: Hebben aen d' ander syde den flaeuhertighen ende slechten Burgeren / alle exempelen ter contrarie voorghehouden. Want / dit voorsz. Pardoen / wert van sommighe soo sterck ghedreven / dat sy hun niet en schaemden te seggen / ende haer vrome mede-Burgers uyt quader gheneghentheyt / te overliegen / dat / alle de ghene die op het Pardoen niet en betrouden, te vele ghestolen hadden, waer door sy vreesden.

Boven dese spijtighe woorden / en waren de verborghene aenslagen niet kleyn die sy dickmaels hielden: doch / de Heere gaf de genade / dat onder hun een Godtvruchtige Vrouwe was / die de Evangelische altijt waerschouwde: waer door sy hun dan altijt (eer haer stilswygende vyanden yet kosten volbrengen) in Wapen begaven / hun ghelatende als oft sulcks om een ander saecke hadde gheweest / waer door de geveynsde sulcks siende / haer aenslagen niet en dorfden in 't werck stellen: maer inwendich verslaghen / ende beschaemt waren.

ICK moet hier oock met drie woorden by stellen / dat / beneven desen listighen arbeyt (die onder een schoon decksel binnen der Stadt gheschiede) den arbeyt buyten alsoo groot was: dat een yeghelijck van vieren / namelijck / de Heere van Likes, Gouverneur van Kaerlen: de voorsz. Baldeus: Ferdinandus de Lannoys, Heere de La Roche, die sich Stadthouder van Hollant roemt/ ende Wibesma, om 't vlijtichste arbeydeden wie den prijs soude hebben van het revolteeren van Leyden.

De Heere van Likes, gebruyckte het schrijven van eenige uytgeweeckene Burgeren / ende de overgegaende Engelsche. Baldeus, sijn eygen authoriteyt uyt des Commandeurs name / en het schrijven van Huyter. Ferdinando de Lannoys, sijn eyghen authoriteyt / en het schrijven van twaelf uytgeweeckene / ende hadde voornamelijck seer geerne ghesien datmen sommighe Burgheren by den Prince hadden laten trecken / dan hier was Baldeus teghen / daer gheen kleynen twist om was.

was. Doch Ioncker Ian van Matenes, oft Wibesma, pasten boven hun allen den prijs wech te draghen / ende heeft wel de meeste ghenade aengheboden / ende beloofde met den Capiteyn Mario, het verdrach grootelijcks / tot voordeel vander Stadt te maecken.

De Stadt van Leyden kreech desen reuck inden neuse / ende en maeckten haer desen menichvuldigen arbeyt / twist ende jalousye die inden selfden was / niet weynich te niete : ende daer soude mogelijck meer tot der genoemder Papisten voordeel uytgeresen hebben / waert sake dat sy soo heet-jagende / dese jalousye soo niet gheopenbaert en hadden.

Doch dit alles niet tegenstaende / hebben de Burgers ten laetsten ghenerael ijck op Rapsakes woorden niet alleenlijck een Romeynsche / dan een Machabeesche antwoorde ghegheven / weerdich der eeuwigher ghedachtenisse / segghende :

Ghy fondeert alle uwe redenen op onsen hongers-noodt: ghy noemt ons Honden-eters ende Katten-eters : ons ontbreeckt noch geen victualie : ghy hoort Honden, Koeyen ende Peerden in onser Stadt noch wel bassen, loeyen, ende brieſſchen. Soo ons immers ten laetsten meer ontbreeckt, soo hebben wy noch yegelijck eenen slincken arm, die wy sullen op-eten, altijt den rechten noch behoudende om u Tyrannie, met uwen bloetdorstigen hoop van onsen mueren te keeren. Ende soo verde ghy ons daer nae immers te gheweldich mocht vallen : ende de HEERE ons naer onse verdienste wilt straffen, om ons in uwe handen te gheven ('t welck wy nochtans zijn eewighe goetheyt toebetrouwen dat hy niet en sal gehingen) soo en willen wy daeromme van zijn Woordt niet wijcken, noch ophouden onse Vaderlandtsche Vrijheyt te verdedigen : Want het is ons lijdelijcker met den Machabeen inden strijdt om te comen, dan jammer aen ons volck ende Heylichdom te sien, namelijck, uwe bloetdorsticheyt over onse lichamen ende conscientien te lijden, ende de uytroedinghe van Godes Woordt, ende weder-oprechtinghe van uwen Afgoden, ende Afgodes dienst, aen te sien. Ende als ons dan immers den uytersten noot dwinghet, soo is onse meyninghe de Stadt in soo veel hoecken in brandt te steken, dat sy u Tyrannie niet te nutte en sal worden : Ende verhoopen met den voorsz. Machabeen voor Gods Wet met onse rechter armen soo langhe te slaen, ende met der herten soo langhe tot Godt te bidden, als zijnen Goddelijcken wille ons aessem ende leven sal laten behouden, 1 Machab. 3. 59.

TOt dese / ende dierghelijcke redenen / hebben de vrome Burghers Huysvrouwen / eensdeels haer Mans ghemoediget : Want daer warender vele die liever in haer Huysen van hongher wilden sterven / dan hun in der Tyrannen handen te begheven. De exempelen van Naerden, Zutphen, Mecchelen, Haerlem, (spraken sy) ghedencken ons al te wel.

Der vorigher oproerighe Vrouwen/ hitsten haer Mans nacht en dach aen tot tweedracht/ spraken/ ghelijck oock sommighe Mans/ seer vilepnich op der straten / riepen / Dat men Leersen soude aen doen, Sacken laten maecken, ende buyten der Poorten brenghe, het Koren quam; het water werdt buyten seer wit: De Prince was op eenen Pekelharinck geseten, hadde drie bollen in den mondt, ende diergelijcke onnutte woorden/ niet waerdich om te schrijven.

Als nu de saken aldus tweedrachtich stonden / sijn de Boden van den Prince ingekomen / die op de doorsteken Landtscheydinge van de Admiralen ghescheyden waren. Hier door kreghen de Vrome moet / ende de andere swichtichden / hoe wel nochtans sommige haer schimpen niet laten en konden / segghende: de Prince hadde zijn elleboghe in Honich gesteken: de Geusen hadden wat soets geleckt. Dit stont aldus een wijl tijts in bedencken.

— Als nu de Borghers wel eenighe hope van verlossinghe upt dese Brieven / ende upt het grof-Geschut hoorden / doch geen seeckerhept en hadden / alsoo daer in een maent niemant inne noch upt der Stadt ghekomen en was / aengesien de stadt soo nau beschansset ende beleghert was / ende oock soo scherpen wacht rontsomme ghehouden wert: soo sijn op den Ses-en-twintichsten Septembris twee Boden by den Admirael ghekomen / die met vreughden ontfangen wierden.

Dese quamen meest om der Burgheren ghelegenthept ende noot te kennen te gheven / ende om de rechte waerhept vander heyr-kracht / tot haerder verlossinge / berept te ondersoecken / ende haren Mede-Burgheren daer van seeckerhept te brenghen / oft door Duyven te senden.

Nae dat de voorsz. Boden haerder Stadts ghelegenthept aengegheven hadden / hebben sy in het Legher de Duyven ghelaten / die voortaen Boden ende Brief-draghers souden zijn: ende vermepnden nae de Stadt te repsen / doch kosten niet door komen.

Hier door soo heeft de Admirael Loys van Boisot, met een Duyve aen de Burgers geschreven / ende hun goede hope van verlossinge (door Godes hulpe ende ghenade) belooft: begheerde dat sy stantvastich wouden blijven: oock niet lichtvaerdich sijn om eenige victualie in te nemen / ten ware dat sy Hem, oft seeckerhept van Hem sagen. Want Hy sorchde dat de Spangjaerts eenen loosen aenslach op synen name mochten maken.

Dese Duyve is inne gekomen / waer door groote vreught onder den Burgeren ghewassen is: loofden ende danckten den Heere / ende baden / ghelijck oock alle andere Steden / sonder ophouden.

De andere Burgers / die haer herten wel wat meer vertoont hadden dan sy nae der tijt wel wenschten / gaven nu vrp beter koop / ende men mochtse beter spreken.

Doch

DOch soo en was de vreught noch niet sonder droef heyt vermenghet: want op den self den dach keerde de wint in het Noordt-oosten/ ontrent drie daghen lanck / soo dat des Princen volck veel waters verlooren: ende was op dien tijt soo gheschapen / dat alle hope schier uyt scheen te sijn: behalven op Godes ensienlijcke middelen, die God door den Spring-vloet mocht senden/de welcke wesen soude den 29, 30 September, ende den 1, en 2 October, soo dat de voorsz. Admirael Lowijs van Boisot, aen sijn V. G. geschreven hadde: Indien de Heere by desen Spring-vloet met den Windt hun niet ghenadich en ware, ende hun middelen gave die noch onghesien waren, dat hy tot de spijsinghe der Stadt gheen moedt en hadde, immers voor desen tijt: en vreesde dat hy daer na te laet soude komen: Want sy en hadden in de Stadt niet meer Beesten / dan daer sy noch tweemael vleesch mochten af hebben om uyt te deylen/ waer mede sy het acht daghen mochten herden.

DE ellende / die boven de sterfte/ kranckheden/ ende tweedracht inder Stadt was/ vernam Hy door de Boden / dat alreede niet dan al te groot en was / ghelijck oock inder waerheyt bevonden is: Want / vele en hadden in seven weecken gheen broodt gheproeft, ende niet dan water gedroncken: by den voornaemste was het Peerden vleysch soo ghemeen / als nu het Schapen vleysch is: Honden en Katten werden meest vande Vrybuyters inde Stadts-poorten gebraden / ende voor leckernye ghegeten: sommige aten Wijngaerts bladeren, met sout ende stijffel ghekoockt: andere / aten ghekapt Gras, met sout en Peerdevet: een Kraem-Vrouw, most haer lijden met een vierendeel Biscuyt s'daechs: sommighe Vrouwen/ waren alsoo uyt-ghehongert/ dat de vrucht in haren lijve by nae verteert was. Wortelen, Koolstroncken, afgevallen Kool-bladeren, was daghelijcxsche spijse / ofte Wortelen in wat watermelck ghebrockt: ghekapte Huyden was by sommigen haer gemeenen kost. De Jonckvrouwen aten haer Hondekens, daer sy mede pleghen te speelen: daer men het Vleysch uyt deylde, quamen de schamele kinders / waer een stucxken hing oft viel / aten dat rou op: schellen van droochde Schollen op strate legghende/ wierden uyt den dreck op-gheraept / ende terstont ghegheten. Het is ghesien / dat schamele vrouwen (haer huycken over 't hooft treckende) saten op de Mishoopen, sochten de Beesten beenderen, ende droegen die met hun: waer sy een Koolstroncxken vonden / aten het self de terstont op: de beenderen vande Honden, werden dickmaels geknaecht / ende van den Jongbelinghen ghesoghen.

SOo vele haren Dranck aenginck/ die was lijdelijcker: want/ boven het Water, hadden sy Bier op Haver-doppen gebrouwen/ van een penning de pot/ (dat is/ sesthien eene stuyver.) Sommighe brouden selve

selve op stinckenden draf / ende ghebruyckten Alssem ende Wijnruyt in de plaets van Hoppe: andere/ vermengden het water met edick/ waer door de Stadt open gaende / in de gheheele Stadt nauwelijckx Edick ghevonden en wert.

Een pont Boters, die het krijgen kost/golde daer vijfthien stuyvers. Een Wortel, een stuyver: een Koolstruyck, een halve stuyver: een Pere oft Appel, twee blancken.

Boven desen was daer/ gelijck ick eensdeels gesept hebbe/ de sterfte inder Stadt soo groot / dat daer ontrent ses duysent menschen in ghestorven sijn: de kinderen van hongher versmachtende / bleven op der straten doodt / want vele jonghe kinderkens werden met Peerden darmen gespijsiget. De Mans/ die sommige nau en lustede een Brugge op te gaen / na der wacht kruppende / half machteloos / vonden by wijlen wijf ende kindt doodt. Edele Vrouwen/ en kinderen / zijn van hongher versmoort. Een doode/ wert voor des standtvastichsten Burghemeesters deure ghebrocht/ vanden onstandtvastighen / daer mede stilswijghende / opentlijck daer door te kennen ghevende / dat hy hier van oorsaecke was/ ende dat hy middelen soude soecken om dit voor te komen.

Eyndelijck/ de ellende was so groot/dat ick de macht niet en hebbe om U: L: het selfde met mijn penne af te beelden. Saecht ghy de gheleghentheyt der Stadt / ende de magere aengesichten / ende knickende beenen/ die daer inne zijn/ dese souden u sulckes veel levendigher af-schilderen.

ALS nu de saken aldus elendichlijck stonden/heeft de Almachtige Godt, Heere der Heyrscharen, wiens name een noothelper is, die de syne ter rechter tijt by staet, ende zijne barmherticheyt in tijt der noot seynt, ghelijck den reghen ter rechter tijdt komet als het drooghe is: die de nederighe ende verslagen van herten verhoort: den bedroefden helpt: moede zielen verquict, en den hongerigen als een Godt Schadai (daer het alles de volheyt van heeft dat levendich is) sijn handt open doet, en versadighet. Eccles. 35. 26. Die den elendigen ende verdruckten na by is, ende vertroost: die oock altijt op het onghesienste wilt wercken, op dat zijnder hoochster Majesteyt, ende gheender Menschen kracht noch gheweldt, de Eere die hem toe-komt, toe-geschreven en soude worden: Dese (segh ick) heeft de selfde kracht vertoont (hoe wel op een ander wijse) waer door hy de kinderen Israëls van Pharonis tyrannighe handt verlossede / ende sondt zijne Boden ende Posten uyt / naemelijck/ de Winden, ende liet door de selfde blasen / en de Wateren verspreyden hun wonderbaerlijcker wijse / Exodi 15. 8. Want/ juyst met den Sprinck-vloet heeft zijn krachtige handt/den Windt eerst stormende uyt den Noort-westen gesonden / die het water weder in het Landt bracht / ende daer nae

Zuydt-

Zuydt-west / de welcke het selfde na Leyden dreef / soo dat des Princen volck / die te voren maer neghen duym waters eerst hadden (gelijck gheseyt is) achtentwintich duym kreghen / ende nu ghenoech hadden / om eerstmael over het hooch-landt voor den Kerck-wech te komen / daer verordent was / soo hun noch wat Waters ontbroken hadde / uyt elck Schip thien oft twaelf Mans te springhen / om alsoo de Schepen te lichten / ende voorts te heffen / om nae der tyt over den Kerck-wech te gheraken.

Aldus hebben sy tusschen den Eersten ende Tweeden Octobris, namelijck / den nacht voor den Saterdach / na dat sy met ettelijcke Galeyen eenen loosen allarm nae den Stompwijcker-wech ghemaeckt hadden / den voorsz. Kerck-wech van Soeterwoude aenghevallen.

Hier laghen van des voornoemden Baldei volck / veertich Galeyen / ende Schuytjens / daer men achtede over de drie hondert Mans in gheweest te zijn / twee Metalen stucken / ende twee Bassen.

De aentreckende Schip-slachorden van der Princen Galeyen / over dit voorschreven hooge Water-veldt / was op dese wijse ghestelt. De Admiralen van Vlissinghen ende Zierickzee, hadden elcx achter hun vijf en twintich Galeyen / en verspreyden hun als twee vleughelen: de victualie in het midden stellende / en quamen op sulcker wijse (na aenroepinghe van den name des Heeren) met grooter snelheyt op hare vyanden: daer sy soo grouwelijck in donderden ende blixemden met haer groote Gheschut op de Galeyen / dat het scheen alles aen brande te staen wat daer ontrent was.

Aldus werden sy lichtelijck van des Princen volck overrompelt / gheslaghen / op de vlucht ghebrocht / ende van alle haer schepen berooft: De menichte is onseecker: sommighe Spaensche koppen quamen op de scherpte der Spiessen / vele verdroncken / ende vele weken nae Leyderdorp.

Aldus quam des Princen volck door dese tweede swarigheyt / namelijck / over den Kerck-wech, hebben den selven beschanst / ende begaven hun in Meytburch, ende van daer in het Papenmeyr. Sommighe Galeyen namen des morghens haren kours als oft sy na den Stompwijcker-wech ghewilt hadden.

De Admirael van Vlissinghen, roepde met twee oft drie Galeyen nade Vrouwen-brugghe, om de selfde af te breken / op dat het grof-Gheschut daer door mocht.

Middelertijt / wert uyt sommige Galeyen den brandt inde huysen gheschoten / die van Soeterwoude na de Weypoort loopende: de Bootsghesellen ende Franchoysen met kleyne Schuytkens / staken de selfde oock altijt opwaerts nae de Kerck van Soeterwoude in brandt.

De Spangjaerden / ende anderen / ront somme de Kerck van Soeterwoude legghende in veel Schanssen / des Saterdaeghs smorghens

den

den tweeden Octobris, siende dat des Princen volck noch voor die tijt haren wech na Leyden niet en namen/ meynende om dat sy van achteren vast na hun toe saghen branden/ ende des Princen Schepen haren cours nemende/ ghelijck ghesept is/ oock op de Papenmeyr, ende aen de Vrouwen-brugghe, sorgende datmense in Soeterwoude besetten soude; daer beneven oock merckende dat het Water in soo korten tijdt eenen voet gheresen was/ wierden met de tweederley vreese af gheslagen.

HIer moet de Leser aenmercken/ hoewel Godt des Princen volck door het wassende Water/ ende door den wijsen raedt om de middelen te ghebruycken die daer toe dienden/ wonderlijck beghenadiget hadde/ soo en wast noch al te samen niet/ waer't saecke dat hy de vyanden der Waerheyt gheen vertsaecht herte ghegeven en hadde; want haer sterckte van volck ende Schanssen scheen on-overwinlijck: ende neemt schoon dat des Princen volck nu voor-by Soeterwoude waren/ soo was het Canael na Lammen aldaer soo enghe / dat daer maer een Schip t'seffens door en mocht/ soo dat het voorste in den gront geschoten zijnde/ de ander mosten stille legghen/ oft met om-gravinghe voor by komende/ groote schade lijden. Dies zy sijn Eeuwige goethept danck/ dat de Spangiaerts/ die ten minsten drie Mans teghen een waren/ ende hun in Schriften beroemt hebben (die ick van Francisco d'Aldano ghesien hebbe) dat eenen Spangjaert / thien Nederlanders/ oft Franchoysen/ machtich is. Dat sijn krachtighe Handt (segh ick) haer met de vreese der Philisteen gheslaghen heeft / dat sy beef den van angste / Exod. 15. vers. 13, 14, 15. hum oock verschrickte als die van Edom ende Moab, als de inwoonders Canaan vertsaecht zijnde/ de huysen tot Soeterwoude by de Kercke begosten in brant te steecken / ende hebben met seven Vaendelen volcx/ daer Overste van was Allonsso Loupes Gallio, de vlucht na de Hof-brugghe ghenomen/ meestendeel alle te samen tot de kuten toe in het water altijt schietende/ ende haren wech nemende na een ander Schansse/ die sy by Iacob Claesz. op 't Wedde hadden; upt de welcke sy schoten met grof Gheschut/ ghelijck oock upt de Schansse van Lammen, tot voor de voorsz Vrouwen-brugge, daer zy seven van de Zeelanders met twee schooten om-brachten.

De Admirael Lowijs van Boisot (ghelijck ghesecht is) omtrent de Vrouwen-brugghe leggende/ wert het vluchten zijnder vyanden ghewaer/ dies hy met sijn Galeyen haer heeft vervolcht/ doch niet soo haest/ of de meeste en waren buyten schoots/ behalven anderhalf hondert/ die de laetste waren/ waer van ontrent tachtentich doot bleven / behalven de verdronckene. De reste kreegh den Stompwijcker-wegh, ende nam de vlucht na de Schansse op den Leydtschen Dam; want sy hadden soo daer/ als oock tusschen de Noordt-A

ende

ende Soeterwoude, de weghen met Hout / Hop / ende Horden ghehoocht.

Baldeus was te voren noch des nachts in Soeterwoude gheweest/ ende in weemoedigheyt/ na het ghetuyghenisse sijns Huys waerts/ van daer ghetoghen.

Aen de voorsz Hoochbrugghe, in de vlucht/ kreghen des Princen volck een Grof-stuck-Gheschuts van haren vyanden/ 'twelck de Spangjaerts in een Schouwe hadden ghemeynt wech te kryghen.

De voor-ghenoemde Colonel Loupes Gallio, is met de sijne mede door het water gheloopen/ achterlatende al sijn Bagagie / ende voornamelijck / een Koffer daer seer veel Brieven in waren / ende sijn meest alle met wonderbaerlijcke verbaestheyt / haer Gheweer meest van haer ghewrorpen hebbende / tot Voorburch ghekomen.

HIer te vooren is geseyt / dat de Boden in des Princen Leger uyt Leyden, Duyven brochten / om door Brieven ghewaerschout te zijn wanneer de Borgers voor Lammen souden komen / 't welck hen des Vrydaechs geschreven was: dan de Duyve faeljeerde / ende quam eenen dach daer na / soo dat de Borgheren het ghesette teecken niet en deden / want door den Admirael Lowijs van Boisot, aen de Vrouwenbrugghe eerst komende / meynde dat de Stadt overghegaen was / om dat sy hun soo stille hielden: Als de Borgeren nu desen brant in Soeterwoude saghen / ende voornamelijck den brandt inde Kerck / daer sy wisten dat hun de Spangjaerden meest rontsomme beschanst hadden / was daer een groote vreught op haer Stadts-mueren / niet tegenstaende dat sy haer vyanden noch sterck tot Lammen beschanst sagen / uyt de selfde Schansse oock ghewveldelijck nae des Princen Schepen schieten: noch daer en boven des nae-middaghs ontrent drie hondert Mans op het vervallen Huys van Cronesteyn saghen / soo brachten sy haer Vaendelen op de mueren / bonden de selfde aen de Meulen-roeden / tot teeckenen van wel-ghemoetheyt ende vreuchden.

OP den derden Octobris, des morghens seer vroech / na dat de Admiralen beyde veel Sloten (die wonderlijck vast toe-gepaelt waren) hadden doen openen / niet anders denckende dan den principalen wederstant en soude ontrent der Stadt gheschien / ende dat voornamelijck voor Lammen, oft daer ontrent / soo is des Princen Schipleger op-getogen nae Lammen, een quartier uyre gaens vander Stadt Leyden, in welcke plaetse een Schansse was / daer altijt een Vaendel Soldaten ghelegen hadde. Dese / het verloopen haerder mede-gesellen wetende / dat oock het grof-Gheschut langhs de Canalen volghde / werden oock door Godes hant int herte versaecht / ende hun is een verschrickinge door den grooten arm des Heeren / overvallen / soo dat

den tweeden Octobris. siende dat

sy de vlucht namen / ghelijck als haer mede-ghesellen / na Leyderdorp ende elders / ende dat by nachte.

Van dit wijcken en wist niemandt binnen noch buyten der Stadt eenighe seeckerheyt / hoe wel sy in de Stadt des nachts een geruchte ghehoort hadden / als een Grof-stuck-Gheschuts voor de Schansse soncken / 't welck sy hadden ghemeent met hun te nemen.

Daer was een Jongen op de mueren / die hadde des nachts waerghenomen / dat hy wel veel Lonten uyt de Schansse sach gaen / dan ghene weder in-komen / aldus beelde hy sich selven inne (gelijck oock de waerheyt was) dat de ghenoemde Papisten de Schansse moesten verlaten hebben / ende heeft sulcks aen-gheven / verlof vraghende om daer te loopen / ghelijck hy dede / door beloften van ses gulden / met dit decksel / soo hy daer noch vyanden hadde / te seggen dat hy van hongher verloopen was. Na dat hy nu in de Schansse gheweest was / ende niemandt en vondt / ende met zijnen hoet ghewincket hadde / ende hem een man uyt der Stadt met een Verre-jagher volchde / is de selfde den Admiralen na Soeterwoude (langhs des wech over de knien in 't water) te ghemoete gheloopen : soo dat de Burghers verblijdt waren dat sy hem uyt de Schansse nae Soeterwoude sagen loopen / ende de Admiralen met haer volck niet min verheucht / zijn blijde tijdinghe hoorende.

De vrome Capiteyn Gerrit vander Laen, begaf hem oock met de Vrybuyters nae Lammen, tot de plaetse daer hy het eerstmael toegepaelt vandt / daer hy de twee eerste Galeyen met vreuchden ontfinck.

De Admiralen / niet lichtvaerdich zijnde in het glooven / hadden dese twee Galeyen voor ghesonden : de welcke bevonden ghelijck de Jonghen ghesept hadde / te weten / de leedighe Schansse / met twee stucken Gheschuts / doch ghesoncken.

— De palen nu gheopent zijnde / daer des Princen volck alle gereetschap toe hadden / is de Admirael Lowijs van Boisot met de voortocht met vreucht ende dancksegghinghe nae de poorten van Leyden ghetrocken : daer sy ghelucckelijck / sonder eenich wijder wederstant / des morghens ontrent neghen uyren in quamen. De Admirael van Zierickzee / Carolus van Boisot, bewaerde de hindertocht.

Aen d'een zyde van der Stadt na de Meyre / laghen drie Amsterdamsche Galeyen / die al-te-met op de Stadt gheschooten hadden / dan die van de Stadt het grof-Geschut / ende van buyten het ontset vernemende / hebben oock haerder mede-ghesellen vreese ghevoelt / ende zijn gheweecken.

De Admiralen in de Stadt zijnde / sijn terstont met haer volck / ende de Burgheren / na de Kercke ghegaen / ende hebben met den Kinderen van Israël, den Heere / die hun soo wonderlijck een Zee over

droogh

drooch Landt ghemaeckt hadde / ende behouden ter ghewenschter plaetsen ghebracht / uyt kracht haerder zielen ghedanckt.

DE ghenoemde Papisten / die des daeghs te voren / wijckende tot Soeterwoude, ende voornaemelijck / door de Weypoort gebrandt hadden / lieten op desen derden Octobris, over al haer hutten staen: want hoe wel sy driemael soo sterck van volck waren / als des Prin- cen volck (aenghesien dese soo met Soldaten / Boots-ghesellen / ende andere / over de vijf-en-twintich hondert niet sterck en waren / die al-te-samen uyt der Staten buydel ghespijsiget werden) ende Baldeus volck hun beroemt hadden over de twaelf duysent sterck voor Leyden te leggen / 't welck altijt ten minsten wel vijfthien duysent was: Soo en was daer niet min verschrickinghe ende vreese in hun / dan wy te voren ghesept hebben: Want de selfde handt die sijn vyanden sloech / ende sijn volck op het alder-onghesienste verloste / heeft ongetwijf- felt het selfde oock tastelijck ghedaen. Jae / ick laet my duncken / dat sommighe van de ghenoemde Papisten / als sy de waerheyt sou- den willen segghen / selve aldus danighen ghetuygenisse door de ver- schrickinghe die sy in haer herten ghevoelt hebben / ghedwonghen souden zijn te gheven.

Des Princen volck en schamen hun aen haer zijde niet te belijden / waert sake dat sy te voren ghesien hadden / ghelijck sy nae der tijt saghen / dat de Stadt soo gheweldelijck aen alle kanten beschansset hadde gheweest / sy en souden de Stadt nimmermeer hebben dorven aengrijpen om te victualieren.

Aldus heeft de Heere door sijn kracht willen wercken / op dat sijnder eeuwigher wijsheyt alle Eere soude toe-gheschreven worden / dat altoos moet wesen.

ICK moet hier noch een merckelijcke daedt op-stellen / die oock sonder verwonderinghe niet en behoort aenghesien te zijn.

Op desen nacht / als de Spangiaerden uyt de Schansse van Lammen verliepen / is binnen der Stadt / de Wal ende Borstweyringhe / tus- schen de Koepoort, en den Toorn van Bourgongjen, tot de lengte van festhien Roeden / ingestort / ende heeft van selfs een Bresse gemaeckt. Hadden haer vyanden te voren dit voordeel ghehadt / sy en souden dit (onghetwijffelt) niet min voor een wonder-werck gheacht hebben / dan de Burgheren nu huyden doen: hadden oock gheen grof-Geschut behoeft om groote storm-plaetsen te bereyden: dan het heeft den Heere anders belieft / ende in de plaetse van schade / bate ghedaen / na- mentlijck / door sijn ghedruysch der vluchtender vyanden vreese vermeer- dert, die daer meynden, dat de Burgheren van voren uyt-quamen, ende haer

vyanden van achteren, dies de Burgheren Godt meerder danckbaerheydt schuldich zijn.

ALs nu de voorsz. Admiralen de victualie in de Stadt ghebracht hadden/ den Heere ghedanckt/ de Burghers ghelaeft/ verquickt/ ende ghemoedet; hebben sy haer victorie vervolght/ ende zijn haer vyanden/ die tot Leyderdorp in een gheweldighe Schansse laghen/ naghejaeght. Dese Schansse was soo hoogh ende soo gheweldich ghemaeckt/ dat sy den Boden die uyt Leyden quamen / de self de vertoonende/ aenwesen/ dat het onmoghelijck was haer te Water te spijsighen. De Spangiaerden hadden daer oock Schuyten/ dan en dorf den die niet eenmael te voorschijn brenghen/ maer zijn met alle haren aenhanck/ die in Leyderdorp waren/ door de voorsz. vreese ende verschrickinghe verloopen.

Des Princen volck hebben oock wijders de Kaghe ende Oudewateringhe inghenomen/ in welcke plaetse haer vyanden te voren Jaer en dach gheleghen hadden; de welcke aldermeest betoonden met wat vreese dat hun de Heere gheslagen hadde: Want een seer kleyn ghetal Voorloopers van des Princen volck (men seyt twaelve) verjaeghden twee Vaendelen Soldaten / van de welcke oock sommighe op sulcker wijse liepen/ dat sy niet op en hielen ter tijt toe dat sy voor Amsterdam quamen / daer sy tot haerder verschooninghe seyden / dat haer gantsche Legher verslaghen was.

Aldus zijn de Spangiaerden uyt alle Schanssen verloopen/ behalven in de Schansse op der Waddinghe, daer noch sommighe bleven om de passagie vry te houden. De dooden/ die in desen Tocht van des Princen volck ghebleven waren / zijn over de dertich niet gheweest; haer vyanden belijden selve / van haerder zijde wel over de duysent gebleven te zijn: Hier van sal het drooge Aerdtrijck de beste ghetuyghenisse gheven.

HIer en dient niet vergheten wat de voorsz. Baldeus in sijn Herberghe tot Leyderdorp ghelaten hadde/ namentlijck/ de gheschilderde Stadt van Leyden, met alle haer Straten/ Weghen / ende Water-tochten/soo de selve beschansset waren. Als hy nu moste wijcken/ heeft hy daer onder gheschreven:

Vale Civitas, valete Castelli parvi, quia relicti estis propter aquam, & non per vim inimicorum.

Dat

Dat is:

Vaert wel, ô Stadt! vaert wel, ghy kleyne Schanskens; wy verlaten u niet soo seer om de macht der vyanden, als wel door de aenperssinghe van het Water.

DE Prince van Orangjen, quam des anderen daeghs terstont binnen Leyden, ende bedanckte de Burghers hooghlijck/ dat sy hun soo vromelijck/ sonder eenigh krijghsvolck/ in soo strengen Beleghe-ringhe ghehouden hadde. Beloofde/ dat men hun, ende hare kindts kinderen, sulckes ghedencken soude. Ende in der Stadt komende/ heeft in alles ordeningh ghestelt/ op dat sijn V. G. sich sijne victorie/ die Godt hem verleent hadde/ soude tot voordeel en profijt maecken.

— Ten dient oock niet achter-ghelaten/ om Godes wonderlijcke werckinghe klaerder te openbaren / dat op den vierden Octobris, de Wint weder Zuydt Oost keerde / ende stormde gheweldelijck drie of vier daghen uyt den Noordt-Oosten/ soo dat het Water seer wech liep.

— Boven de voorsz in-ghebrachte victualie/ heeft sijn V. G. ende sijnen Raedt/ door sommigher aengheven/ goet ghedacht na het oude Apostolische ghebruyck, uyt alle Steden/ den uyt-ghehongherden verarmden in LEYDEN, een ghemeyne handtreyckinghe te doen; op dat de verarmde/ die in soo langhen tijt niet ghewonnen en hadden / van den welcken oock alle het ghereetste verteert was/ mochten gheholpen worden/ ende dat oock der rijcker victualie langher mocht strecken.

Tot desen eynde hebben de Gedeputeerde des anderen daeghs met Waghens ende Schuyten eerst door de Stadt van Delfft om-gegaen/ ende hebben seer veel Broodts, Boters, Vleesch, Kase, Speck, Visch, ende Gheldt, versamelt/ waerdich over de duysent Guldens. Dit en heeft niet alleenlijck den armen ontset/ den rijcken verlicht/ ende de Stadt ghespijsighet; dan heeft een grooter liefde/ ende vaster verknoopinghe tusschen den Steden ghemaeckt.

Hier dient noch een kleyne tusschen-Reden by.

DE LESER weet / dat niet alleenlijck dese Stadt LEYDEN, dan den gantschen Nederlantschen Krijgh / eensdeels/ om de Vaderlandtsche Liberteyt, oft Vryheyt gheschiet: 't welck oock blijckt aen seeckere stucken Ghoschuts/ anno 1566. tot dien eynde van de vyanden der Vaderlandtsche Vryheyt ghegoten/ om de Vryheyt begheerende/ hier mede Vryheyt te gheven.

Nu sal de Leser weten/dat die van Leyden, die om haer Vaderlantsche Vryheyt in alsoodanighen noodt gheweest hebben / ghelijck ghy ghehoort hebt/ op desen dach Vryheyt, namentlijck/ een schoon stuck Geschuts, LIBERTAS ghenaemt/ van den Spangjaerts ghesoncken/ weder ghekreghen hebben. De Heere onse Godt / die gheve / dat sy het selfde/ ende haer Vaderlandtsche verkreghen Vryheyt, ghebruycken willen tot sijns Naems Eere.

Op den achtsten Octobris, is sijn V. G. na de Kaghe ghetrocken/ ende heeft aldaer ordre ghestelt om de selfde plaetse te bewaren / ende te behouden als een sleutel van het Haerlemsche Meyr.

Den neghenden dito, op de Goudtsche Sluys, om daer van alles te ordonneeren.

Op den derthienden dito, zijn by sijn V. G. twee Spangjaerts gekomen/ van Juliano Romero ghesonden / om te besichtighen / oft sijn V. G. leefde ; ende dit bevindende / sijn V. G. als dan de Heere van St. Aldegonde vry uyt sijnder ghevanckenisse te laten. Sijn V. G. heeftse aenghesproocken/ ende ernstelijck vermaent / haer Paspoorten ende Brieven laten maecken/ ende na twee uyren wederom ghesonden.

Als nu zijn V. G. (om oorsaken hier voren ghenoechsaem aenghewesen/ den gantschen Raedt der Stadt Leyden op de veerthienden verset hadde / is hy op den vijfthienden nae der Goude ghetrocken / daer de Heere van St. Aldegonde, die ontrent een Jaer ghevanghen hadde gheweest / weder los ende vrij met vreught ende Dancksegginge van veel vrome / is ghekomen.

Na dat die van Leyden hadden Godt/ ende sijn V. G. ghedanckt (ghelijck gheseyt is) en hebben sy oock niet ondanckbaer gheweest teghen den voorsz. Admirael Lowijs van Boisot, sy hebben hem met een schoone Gouden Keten beschoncken/ met eenen dicken Gouden Penninck, haerder Leydtscher munte daer aen hangende. Daer-en-boven noch hebben de Edele ende vermogende Staten der Graeflickheyt van Hollandt, den voorsz. Admirael / door zijn willige vroomheyt / noch met een grooter ende swaerder Gouden Keten beschoncken.

Dit is dan kortelingh de somme van het ghene dat ICK, uyt den mondt van sommighen uyt zijnder V. G. Raedt / oock uyt den Raedt der Admiraliteyt / ende vanden Piloot des Admiraels / mitsgaders, seeckere uyt der Wet van Leyden, van de strenghe Belegheringhe, ende wonderbaerlijcke Verlossinghe der selfde Stadt / hebbe ghehoort / ende eensdeels ghesien. Den Leser, na der waerheyt (soo ick meyne) hebbe willen voor-stellen: Biddende hy mijnen kleynen arbeyt danckelijck aen te willen nemen.

ALsoo dan dese geschidenissen/ noch gheen Historien / en behooren ghelesen te worden alleenlijck om de nieuwicheyt/ dan dat een yegelijck sich selven die te nutte sal maken / soo sullen alle Godtvruchtighe Lesers dese gheschiedenissen met grooter verwonderinghe lesende / den Heere met ons dancken ende loven / ende met den kinderen van Israel zijnen name predicken / ende zijn daden onder den volcke kondich maken / singhen ende spelen van zijn wonder-werck/ ende zijnen H. name roemen/ voornaemelijck de wonderen die hy by zijnen Woorde ghedaen heeft (2. Para. 16. 8.) het welck zijn eeuwige goetheyt niet alleenlijck tegen alle menschen vernuft op het alderhelderste laet luchten / ende voor alle menschen ooghen aen den dach brenget/ dan tastelijck voorstaet / verdedighet/ ende bekrachtighet.

Sullen oock upt de elende/ende honger-noodt/ die sy in Leyden ghesien hebben / met meerder danckbaerheyt leeren Godes creatueren te ghebruycken / ende immers de self de niet in overdaet misbruycken / aenmerckende wat grooter ghenade ons de Heere doet / als hy ons zijn handt openende / zijn gaven mede deylt / ende hoe deerlijck het met ons ghestelt is / als zijn rechtvaerdicheyt der self de wilt toesluyten. ITEM,

Sullen oock hier upt een oorsaeck nemen / haer leven altijt meer ende meer nae zijnen Woorde te leyden: Hem upt gantscher herten dienen in alle heylicheyt ende gherechticheyt / alle de daghen hares levens.

DIe van Leyden sullen *Syrachs* Dancksegginge nimmermeer upt haren Monde laten / dan met hem segghen; (*Syrach* 51. 12. ende 3, 4, 5, 6.) Wy dancken u Heere Godt, onse Koninck; ende looven u, ô Godt onse Heylandt! dat ghy ons Beschermer ende Hulpe zijt gheweest, ende onse leven uyt den verderve hebt gheholpen: want u krachtighe Handt greep Schildt ende Wapen aen, ende maeckte haer op om ons te helpen.

Psalm. 35. 1. 2. *Psal.* 9. 4. Ghy beschuttede ons van onse vervolghers, ende hebt onse vyanden te rugghe ghedreven; een vreese in den Volckeren ghesonden, ende onse recht, en saecke, uyt-ghevoert.

1. *Mac. cap.* 3. *vers.* 25. Ghy hebt ons verlost door uwe groote barmhertigheyt, van het brullen der gheener die ons wouden op-eeten, uyt de handen der gheener die na ons leven stonden; ende uyt veel bangicheden ende droeffenissen daer wy in laghen. Ghy hebt onse vyanden eenen rinck in den neuse gheleyt, ende een ghebit in den mondt ghesteecken; ende door de selfde vreese doen vlieden ende vertrecken, daer ghy den *Sennacherib* mede sloecht.

Dese verlossinghe/ sal hun (boven de Dancksegginghe) den Heere ghestadelijck doen bidden om meerder toe-neminghe door kracht sijnes Heylighen Gheestes/ in sijnder Kennisse, Gheloof, **ende** Liefde, **op dat sy haer leven in eendrachtighept leyden/ tot prijs sijns Naems/ tot stichtinge hares Naesten/ ende haerder zielen zalicheyt.**

Dit gunne ons allen de selfde Godt/ door den selfden sijnen H. Gheest/ ende door de verdiensten sijnes Soons Iesu Christi, **den welcken zy Lof/ Prijs/ Glorie/ ende Danck/ eeuwichlijck.**

De Heer dIe heeft ghehoort tot LeIIden *het* sVChten,
*En de Bab*ILoonsChe MaCht V*an haer doen* VLVChten.

2415